

مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش تاریخ دوره دوم متوسطه در ایران و چند کشور جهان (انگلستان، پاکستان، هندوستان)

غلامعلی احمدی^۱، فاطمه احمدی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۱۵

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم در ایران با برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم در کشورهای، انگلستان، پاکستان و هندوستان با روش تطبیقی و به کمک الگوی بردی از یک طرف و روش توصیفی-تحلیلی از طرف دیگر، در جهت ارائه راهکارهایی برای بهبود آموزش تاریخ در ایران بوده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد اهداف آموزش تاریخ به صورت کامل تدوین شده است. یا توجه به نتایج پژوهش می‌توان کسب سواد تاریخی و آموزش تفکر انتقادی را به اهداف اضافه کرد. محتوای مورد مطالعه با رویکرد نتیجه-مداری در راستای تحقق اهداف، سازمان‌دهی نشده است. از جمله روش‌های رایج تدریس می‌توان به روش سخنرانی و پرسش و پاسخ اشاره کرد. در حالی که روش پژوهش محور، مراجعه به منابع تاریخی، استفاده از ICT جزء روش‌های فعال در کشورهای هند و انگلستان می‌باشد. روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی تحت تاثیر آزمون سراسری دانشگاه‌ها جزئی‌نگرند و بر روی حافظه تأکید دارند و سطوح بالای شناختی را ارزشیابی نمی‌کنند. ارزشیابی مستمر و شیوه‌های کیفی ارزشیابی از نکات برجسته ارزشیابی آموزش تاریخ در کشورهای منتخب می‌باشد.

کلمات کلیدی: آموزش تاریخ، بررسی تطبیقی، برنامه درسی

---

^۱استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران

^۲کارشناسی ارشد، دبیر آموزش و آموزش و پرورش، اصفهان

مقدمه

کشور ایران دارای تاریخ بسیار طولانی است. قدمت تمدنی آن به چندین هزار سال پیش از این می‌رسد. آثار تاریخی به‌جامانده از این تمدن پرشکوه بسیار متنوع و فراوان است. جایی از این سرزمین را نمی‌توان یافت که دارای آثار بی‌شماری از این ابنیه، اشیا و آثار تاریخی نباشد. شناخت این دنیای گسترده آموزش و تعلیم و تربیت مستمر و عمیق را می‌طلبد (خیراندیش، ۱۳۷۹، ص ۲).

تاریخ به‌عنوان معلم عقل و احساس نقش مهمی در حیات جامعه بازی می‌کند. اطلاعات تاریخی یکی از مهم‌ترین ابعاد درک و فهم اجتماعی است که بدون آن انسان نمی‌تواند به کمال برسد. (یروف، یف، ۱۳۶۰، ص ۱۸۶)

پیام کنفرانس ۱۹۹۲ یونسکو در سوئیس، بر نقش آموزش و پرورش درباره‌ی میراث فرهنگی تأکید دارد. "آموزش میراث فرهنگی نه تنها به هویت فرهنگی مردمان و پشتیبانی از آن منجر می‌شود، بلکه موجب شناسایی هر چه بیشتر تفاوت‌ها و مشابهت‌های بین فرهنگی می‌گردد و می‌تواند سبب شود انسان‌ها به درک درستی از همکاری برای رسیدن به سعادت همگان یا تمدن جهانی دست یابند (تقوی نسب، ۱۳۹۱، ص ۶).

مطالعه تاریخ ما را به چگونگی و چرایی وضعیت کنونی مان آشنا می‌سازد و در نتیجه درک حال را برایمان آسان‌تر می‌نماید. مطالعه تاریخ موجب رشد عقلانی و روانی جوانان می‌شود و آنان را به اندیشه و امی دارد و فواید تربیتی و اخلاقی چشمگیری برای ایشان دارد. به همین دلیل است که امام علی (ع) در وصیت معروف خویش به فرزندش امام حسن (ع) وی را به غور در گذشته فرامی‌خواند (جوادیان، ۱۳۹۴، ص ۲).

اگر شناسنامه هر کس را بیانگر هویت فردی او بدانیم، تاریخ را می‌توانیم مبین هویت جمعی یا ملی وی تلقی کنیم. واژه هویت بیانگر چه کسی بودن است که از احتیاج بشر به شناخته شدن شناسانده شدن خود به چیزی یا جایی ناشی می‌شود. تاریخ نیز به‌صورت خاص نقش حساسی در شکل دادن به هویت ملی هر ملت دارد. ریشه‌های هویت یک ملت

در تاریخ آن است و هویت ملی مانند ساقه‌ای است که همه اجزای فرهنگی یک ملت بر اساس آن وحدت می‌یابند. (زردند، ۱۳۹۴، ص ۲۸)

یکی از راه‌های اصولی تربیت اسلامی مطالعه در تاریخ ملل و اقوام پیشین و سرگذشت آن‌ها، دیدار از آثار باقی‌مانده آثار گذشته و بررسی عوامل موفقیت و شکست آن‌هاست. تاریخ در حال تکرار است، همواره قومی می‌روند و قومی دیگر جایگزین آن می‌شوند. اختلاف آن‌ها هم مثل هم است. انسان عاقل و عبرت‌گیر با موازنه و مقایسه این پدیده‌ها و بررسی علل و اسباب آن‌ها می‌تواند پیامدها و نتایج آن‌ها را پیش‌بینی کرده و در هر مورد تصمیم مناسب بگیرد. (جعفری، میرشاه؛ محمودی سیروس، ۱۳۹۰، ص ۹)

یکی از درس‌های مهم در نظام آموزشی هر کشور از جمله ایران درس تاریخ است. ملتی که به تاریخ خود بها دهد و جوانان را با فرهنگ و تمدن خود آشنا کند بی‌شک در مواجهه با تهدیدها و تهاجم‌های فرهنگی رنگ و بوی خود را نمی‌بازد. (دبیرخانه‌ی راهبردی درس تاریخ، ۱۳۹۱)

آموزش تاریخ به صورت سنتی و کتاب محور بر پایه نقل وقایع و در بیشتر مواقع به صورت یک‌سویه شکل گرفته است. آموزش سنتی و نحوه یاددهی - یادگیری فعلی که بر مبنای گفتن، شنیدن، حفظ کردن و بدون مشارکت دانش‌آموز استوار است، خود مانعی برای افزایش انگیزه محسوب می‌شود. دانش‌آموزان بدون درس‌آموزی و شناخت تجربه‌ها و تجزیه و تحلیل آزمون‌ها و خطاهای گذشته برای کاربرد در مسیر حال و آینده خود، تنها به حفظ وقایع و رویدادها می‌پردازند. (موفق، ۱۳۹۰، ص ۱۲)

نتایج پژوهش شکاری (۱۳۸۱) نشان داده است که در نظام آموزش و پرورش، خصوصاً دوره آموزش ابتدایی و متوسطه در ایران، از روش‌های مختلف تدریس به‌ویژه روش سخنرانی استفاده می‌شود و به دلیل الگوی ارتباطی یک‌طرفه، حفظ کردن صرف معلومات تاریخی و ناکارآمد بودن آن، این روش‌ها از کارایی لازم برخوردار نیستند و در نهایت به منظور افزایش کارایی و نیز تنوع در روش‌های آموزشی استفاده از روش ایفای نقش و سایر روش‌های فعال در آموزش تاریخ پیشنهاد شده است. (شکاری، ۱۳۸۰، ص ۱۲۳).

پژوهش میرعارفین (۱۳۸۶) با عنوان نقد و ارزشیابی درس تاریخ دوره پیش‌دانشگاهی نشان می‌دهد محتوای کتاب دانش‌آموزان را با مسائل اصلی تاریخ ایران و جهان آشنا نمی‌کند و دانش‌آموزان در نمی‌یابند که نگرش قرآن و اسلام نسبت به تاریخ و آینده تاریخ چیست. (میر عارفین ۱۳۸۶، ص ۵۲).

در مورد داده‌های تجربی که بر پایه تحقیقات درباره مشکلات و مسائل موجود در باب هویت ملی صورت گرفته است، مشاهده شده که ۷۳ درصد از دانش‌آموزان سال‌های سوم و چهارم دبیرستان‌های تهران به درس تاریخ ایران علاقه‌مند می‌باشند، اما در بررسی جزئیات بیشتر مشخص شده است که دانش‌آموزان نسبت به واقعیات تاریخ معاصر تا حد وسیعی بی‌اطلاع هستند (شهسواری، ۱۳۹۰، ص ۴).

نتایج پژوهش خدادادی (۱۳۹۰) با عنوان کاربری اصول و معیارهای سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی تاریخ ایران و جهان در دوره متوسطه نشان می‌دهد در مورد رعایت اصول و معیارهای انتخاب و سازمان‌دهی محتوای درس تاریخ با تجربیات یادگیری تفاوت معناداری وجود دارد.

گیلبرت راب^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان آیا تدریس تاریخ در مدارس می‌تواند موفق باشد؟ تأکید می‌کند: توسعه برنامه درسی در هر مدرسه نیازمند مجموعه‌ای از عوامل روشن و اساسی دارد. اهداف مدون و گسترده، توافق مؤثر برای انتخاب محتوا، سازمان‌دهی مفید و مؤثر محتوا. این پژوهش نشان می‌دهد که رشته تاریخ در مواجهه با این نیازها با چالش‌های جدی روبروست.

بررسی تطبیقی تدریس تاریخ در کانادا و استرالیا عنوان پژوهشی است که کلارک^۲ (۲۰۰۸) انجام داده است که نشان می‌دهد برای دانش‌آموزان شیوه تدریس معلم تأثیرگذارتر است تا محتوای تدریس شده، همچنین دانش‌آموزان دوست دارند تاریخ را با روش نقادی (نقد کردن) یاد بگیرند تا اینکه آنچه را اتفاق افتاده حفظ کنند.

---

^۱.Rob

^۲.Clarck

ارکان دینک^۱ (۲۰۰۶) در پژوهشی با عنوان تطبیق برنامه جدید دوره متوسطه در ترکیه به نتایج زیر دست یافته است، بررسی اهداف در برنامه درسی قدیم تاریخ نشان می‌دهد اهداف به وضوح بیان نشده‌اند، دارای ابهام هستند و دسترسی به آن‌ها غیرممکن است. اصلاحاتی مرتبط با اهداف در آموزش تاریخ وجود دارد که در برنامه درسی جدید قابل مشاهده است.

ادوارد ویکرز^۲ (۲۰۰۳) در پژوهشی با عنوان سیاست‌های آموزش تاریخ در هنگ کنگ، تاریخ را به عنوان یکی از برنامه‌های درسی مدارس هنگ کنگ و سیله‌ای برای استعمار توسط بریتانیا می‌داند. نتایج نشان می‌دهد فقدان اختیار در توسعه تاریخ محلی در برنامه درسی مدارس جزء غیر قابل انکار ضعف‌های استقلال سیاسی در هنگ کنگ به شمار می‌رود.

مراجعه به اسناد برنامه درسی برخی از کشورها نشان می‌دهد که سیاست‌گذاران آموزشی و مربیان تعلیم و تربیت و برنامه ریزان درسی عموماً در طراحی برنامه‌های درسی به انجام مطالعات تطبیقی و استفاده از نتایج آن در تصمیم‌گیری‌ها از خود علاقه نشان می‌دهند. حتی کشورهای پیشرفته خود را بی‌نیاز از این مطالعات نمی‌دانند. (چوینه: ۱۳۹۰، ص ۵)

در روزگار ما نیز تاریخ بی‌نیاز از تحول و تغییر نیست. تکنولوژی جدید در عرصه سمعی و بصری و نیز تجهیزات الکترونیکی و ارتباطی، تحولی اساسی در امر آموزش پدید آورده و عرصه‌های نوینی را پیش روی بشر قرار داده است. بسیاری از کشورها تحت تأثیر تحولات تکنیکی یا ناگزیری بازسازی سیاسی و فرهنگی خود، یا به ضرورت توسعه همه‌جانبه و نیازهای جدید جمعیتی خویش، اقدام به بازنگری در مبانی تاریخی خویش و نوگرایی در زمینه آموزش تاریخ کرده‌اند. (خیراندیش، ۱۳۸۰، ۵)

^۱.Erkan dinc

^۲.Edvard vikers

از آنجا که شناخت گذشته یک ملت، همچون برگ هویت ملی، در رسیدن بهتر و سریع‌تر به سوی جامعه‌ای آرمانی و فعال در عرصه اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ضروری است. پس باید زمینه‌های شناخت بهتر و درک صحیح‌تر از غنای فرهنگ و تمدن ایران نیز فراهم آید. از این رو بازنگری در شیوه‌های آموزش تاریخ در مدارس از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است و دانش‌آموزان این سرزمین باید از روش‌ها و شیوه‌های متنوع با واقعیت‌ها و جذابیت‌های تاریخی آشنا شوند. (آزاد، ۱۳۸۵)

ملتی که به تاریخ خود بها دهد و جوانان را با فرهنگ و تمدن خود آشنا کند بی‌شک در مواجهه با تمایلات فرهنگی خودباخته نمی‌شود و به جای تأثیرپذیری از فرهنگ‌های بیگانه بر آنان تأثیر خواهد داشت. این اصالت فرهنگی با آموزش درست درس تاریخ برای جوانان حاصل خواهد شد. (مهدی زاده، ۱۳۸۵)

از آنجا که تاکنون پژوهشی در مورد ویژگی‌های برنامه درسی آموزش تاریخ و مقایسه تطبیقی آن با سایر کشورهای جهان انجام نشده است، لازم است تا چنین پژوهشی، برنامه درسی آموزش تاریخ را از منظرهای مختلف مورد پژوهش قرار دهد و بتواند پشتوانه لازم را برای تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان فراهم نماید.

به‌طور کلی اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش را در موارد زیر می‌توان خلاصه کرد.

۱. نقش و اهمیت درس تاریخ در نظام تعلیم و تربیت به‌ویژه دوره متوسطه دوم

تأثیر آموزش تاریخ بر هویت و وحدت ملی جوانان و نوجوانان در شرایط جهانی

این پژوهش در همین راستا انجام می‌گردد و هدف آن است که برنامه درسی آموزش تاریخ را از جنبه عناصر برنامه درسی (هدف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری، ارزشیابی پیشرفت تحصیلی) در ایران و سه کشور هندوستان، پاکستان و انگلستان مورد پژوهش قرار دهد. این پژوهش شامل سه سال پایانی دوره متوسطه (پایه‌های ۱۰، ۱۱، ۱۲) می‌باشد. پژوهشگر امیدوار است نتایج این پژوهش برای تمامی دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت مفید واقع گردد.

سؤالات پژوهش

- ۱) اهداف برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم در ایران با کشورهای انگلستان، هند و پاکستان چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارد؟
- ۲) محتوای برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم در ایران با کشورهای انگلستان، هند و پاکستان چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارد؟
- ۳) روش‌های یاددهی، یادگیری برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم در ایران با کشورهای انگلستان، هند و پاکستان چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارد؟
- ۴) شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در برنامه درسی آموزش تاریخ دوره متوسطه دوم ایران با کشورهای انگلستان، هند و پاکستان چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارد؟

روش پژوهش

پژوهشگر برای انجام این پژوهش از روش تطبیقی و با کمک الگوی چهارمرحله‌ای جوزف. زداف بردی^۱ در مطالعات تطبیقی یعنی توصیف^۲، تفسیر^۳، همجواری^۴ و مقایسه^۵ استفاده نموده و از طرف دیگر، روش تحلیل اسنادی، برنامه درسی آموزش تاریخ در چند کشور را بررسی کرده است.

میدان پژوهشی در این پژوهش برنامه‌های درسی آموزش تاریخ کشورهای ایران، انگلستان، هندوستان و پاکستان است. دلیل انتخاب این کشورها همنوایی و مشابهت برنامه‌های درسی تاریخ در این کشورها و داشتن سابقه تاریخی می‌باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز در این پژوهش از روش مطالعه اسنادی استفاده شده است. بدین منظور پژوهشگر اسناد مربوطه را از طریق مراجعه به اسناد موجود در

^۱ - George.z.f.beredy

^۲ - Description

^۳ - Interpretation

^۴ - Juxtaposition

^۵ - Comparison

کتابخانه و مرکز اسناد سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش، سازمان یونسکو و همچنین مراجعه به سایت‌های اینترنتی جمع‌آوری نموده است.

۱- یافته‌های پژوهش:

سؤال اول- اهداف مشترک و متفاوت برنامه درسی آموزش تاریخ ایران و برنامه‌های درسی آموزش تاریخ در کشورهای مورد مطالعه کدام است؟

جدول ۱- اهداف برنامه‌ی درسی در کشورهای مورد مطالعه (توصیف)

اهداف برنامه‌ی درسی	شماره
---------------------	-------

<p>آشنایی با تاریخ و روش کار مورخان، مهم‌ترین تحولات سیاسی-اجتماعی-فرهنگی و تمدنی ایران و جهان، جایگاه تاریخ ایران در تاریخ جهانی، مفهوم تغییر و تداوم در تاریخ، شخصیت‌های مهم و موثر در تاریخ با تأکید بر مفاخر ملی-دینی و آشنایی با جغرافیای تاریخی ایران و جهان، عبرت‌آموزی از رویدادهای تاریخی. مطالعه تاریخ و حفظ میراث فرهنگی. حس میهن‌دوستی و ارج نهادن به خدمات و فداکاری‌های پیشینیان، تقویت حس احترام به سایر ملت‌ها. دفاع از میهن و مقابله با تهاجم فرهنگی. برخوردار شدن از توانایی نسبی در تجزیه و تحلیل رویدادهای تاریخی، انجام پژوهش‌های ساده در تاریخ، توانایی استفاده از عکس‌ها و نقشه‌های تاریخی، مطالعه مؤثر نوشته‌های تاریخی، استدلال درباره اهمیت تاریخ ایران و منافع ملی. آشنایی با انواع منابع تاریخی و ارتباط تاریخ با سایر علوم، آشنایی با معیارهای یک نوشته تاریخی. آشنایی با ماهیت و قلمرو علم تاریخ. آشنایی با مورخان و شیوه کار آنان. شناخت منابع مختلف کسب آگاهی از گذشته، کاربردی کردن مطالعات تاریخی مخاطبان، آشنایی با ملاک‌های شناخت نوشته‌های تاریخی علمی و مستند. آشنایی با پیشینه تقویم و اهمیت آن در مطالعات تاریخی، آشنایی با رشته تاریخ و رشته‌های مرتبط با آن. آشنایی با چگونگی پیوند جغرافیا با تاریخ، شناخت جایگاه افسانه‌ها و حماسه‌ها در مطالعات تاریخی، آشنایی با نقش و اهمیت آثار باستانی در بازسازی گذشته، آشنایی با اهمیت سکه‌ها به عنوان منبعی برای آگاهی از گذشته، آشنایی با چگونگی پیوند ادبیات با تاریخ، آشنایی با نحوه ارتباط هنر با تاریخ، آشنایی با اسناد تاریخی و اهمیت آن‌ها در تاریخ‌نگاری، آشنایی با نسب نامه و کاربرد آن‌ها به رای شناخت گذشته، آشنایی با سفرنامه‌ها و کاربرد آنها برای مورخان، آشنایی با زندگی‌نامه‌ها و خاطرات و نقش آن‌ها در مطالعات تاریخی، آشنایی با نشریات به عنوان یک منبع تاریخ‌نویسی، آشنایی با ساختار کلی تاریخ ایران، مورخان بزرگ ایرانی و شیوه‌های تاریخ‌نگاری در ایران، آشنایی با نحوه نگرش مورخان به تاریخ جهان از گذشته تا عصر حاضر (سند برنامه درسی آموزش تاریخ، ۱۳۹۱).</p>	<p>تاریخ</p>
<p>علاقه‌مند نمودن فراگیران به مطالعه تاریخ و فراهم نمودن فرصت‌هایی برای تعقیب علایق شخصی از طریق فراهم نمودن مصداق‌هایی در گذشته برای درک مسائل حال، توسعه مهارت‌های مطالعاتی تاریخ مانند داشتن دانش و درک مورد نیاز برای مطالعه تاریخ، استفاده از منابع تاریخی، تجزیه و تحلیل منابع برای استفاده در حال و آینده می‌باشد.</p> <p>national curriculum kay stag www.broughtonhall.com-elective (4-history-2014)</p>	<p>تاریخ</p>

<p>کسب دانش سواد تاریخی. آشنایی کامل دانش آموزان با تاریخ اسلام از طریق تحلیل عوامل مؤثر بر پیروزی‌ها و شکست‌های مسلمانان، توضیح اهمیت ثروت در جهان اسلام، تجزیه و تحلیل وضعیت فعلی جهان اسلام، مقایسه انقلاب‌های معاصر با انقلاب جهانی حضرت محمد (ص)، مقایسه دین اسلام با دیکتاتوری و آشنا شدن با دموکراسی موجود در بطن اسلام-در تاریخ پاکستان اهداف شامل آشنا نمودن دانش آموزان به منظور عبرت آموزی از ایدئولوژی اسلامی برای اداره کشور، آشنایی با نقش بین‌المللی پاکستان در جهان اسلام از طریق تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر بی‌ثباتی سیاسی، اجتماعی، تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه اجتماعی و سیاسی در سالهای ۲۰۰۱-۱۹۴۷ و همچنین توسعه دموکراسی در پاکستان در دولت‌های گذشته. اهداف در تاریخ معاصر شامل: آشنایی با پیشینه‌ای از توسعه انسانی، حوادث اجتماعی و سیاسی در جهان معاصر، یادگیری مفاهیم مختلف تاریخ معاصر از طریق تجزیه و تحلیل قدرت‌های بزرگ در جهان، بررسی عوامل مؤثر بر جنبش‌های سیاسی و بررسی عوامل مؤثر بر پیروزی و شکست ملت‌ها.</p> <p>Ministry of education –government of Pakistan, 2014</p>	<p>پاکستان</p>
<p>آشنایی با عوامل گسترده شکل‌دهنده تاریخ معاصر هند و تعامل گروه‌های اجتماعی و شکل‌گیری تغییرات اقتصادی، آگاهی فراگیران از اینکه تاریخ جزء لاینفک پدیده‌های بوده و هر چیز از جمله پوشاک، غذا، ورزش، چاپ تاریخچه‌ای دارد. دانش آموزان ضمن آشنایی با روش کار مورخان و انواع منابع تاریخی، باید منابع را به صورت انتقادی بخوانند. همچنین فراگیران با فرایندها و وقایع تاریخ هند و تاریخ جهان آشنا شده و با تجزیه و تحلیل وقایع از طریق گفتگوها و مقایسه موقعیت‌های مختلف، تحلیل ارتباط بین فرایندهای مشابه و بحث‌های انتقادی ضمن کشف هیجان تاریخ، دانش تاریخی خود را نیز توسعه می‌دهند.</p> <p>Syllabus of secondary and higher secondary classes(2005), national curriculum</p>	<p>هندوستان</p>

تفسیر و جمع‌بندی

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در کشورهای منتخب در حوزه‌ی آموزش تاریخ، اهداف کلان مربوط به آموزش تاریخ در دوره‌ی متوسطه دوم دارای گستره‌ی وسیعی است. این اهداف به‌طور کلی شامل آموزش تاریخ گذشتگان و تاریخ معاصر کشورها، تجزیه و تحلیل منابع تاریخی، علاقه‌مند نمودن فراگیران به مطالعه تاریخ، انجام پژوهش‌های ساده تاریخی، تجزیه و تحلیل حوادث تاریخی، آشنایی با روش کار مورخان، آشنایی با انواع منابع تاریخی و ارتباط تاریخ با سایر علوم، شناخت جایگاه افسانه‌ها و حماسه‌ها در

تاریخ، آشنایی با معیارهای یک نوشته تاریخی. آشنایی با ماهیت و قلمرو علم تاریخ- آشنایی با مورخان و شیوه‌ی کار آنان_شناخت منابع مختلف کسب آگاهی از گذشته، کاربردی کردن مطالعات تاریخی مخاطبان، آشنایی با ملاک‌های شناخت نوشته‌های تاریخی علمی و مستند-آشنایی با پیشینه‌ی تقویم و اهمیت آن در مطالعات تاریخی، آشنایی با رشته‌ی تاریخ و رشته‌های مرتبط با آن آشنایی با چگونگی پیوند جغرافیا با تاریخ، شناخت جایگاه افسانه‌ها و حماسه‌ها در مطالعات تاریخی، آشنایی با نقش و اهمیت آثار باستانی در بازسازی گذشته، آشنایی با اهمیت سکه‌ها به‌عنوان منبعی برای آگاهی از گذشته، آشنایی با چگونگی پیوند ادبیات با تاریخ، آشنایی با نحوه‌ی ارتباط هنر با تاریخ، آشنایی با اسناد تاریخی و اهمیت آن‌ها در تاریخ‌نگاری، آشنایی با نسب نامه‌ها و کاربرد آن‌ها به رای شناخت گذشته، آشنایی با سفرنامه‌ها و کاربرد آن‌ها برای مورخان، آشنایی با زندگی‌نامه‌ها و خاطرات و نقش آن‌ها در مطالعات تاریخی، آشنایی با نشریات به‌عنوان یک منبع تاریخ‌نویسی، آشنایی با ساختار کلی تاریخ ایران، مورخان بزرگ ایرانی و شیوه‌های تاریخ‌نگاری در ایران، آشنایی با نحوه‌ی نگرش مورخان به تاریخ جهان از گذشته تا عصر حاضر.

همجواری و مقوله‌بندی

اهداف آموزش تاریخ بسیار متنوع است و از ایجاد تغییر در نگرش‌ها و تشکیل تصویر ذهنی مثبت در دانش‌آموزان نسبت به تاریخ دانش و آگاهی در خصوص مقوله‌های مختلف مربوط به تاریخ و انجام کار عملی و استفاده از منابع تاریخی می‌باشد. به لحاظ بیان اهداف، بین کشورهای مختلف تفاوت وجود دارد؛ در برخی کشورها اهداف به‌صراحت و دقت و در برخی دیگر به صورتی کلی‌تر به آن‌ها اشاره شده است و تنظیم اهداف دقیق‌تر و راهبردهای دستیابی به آن‌ها بر عهده مدارس گذاشته شده است. باین حال در تمام کشورها اهداف، متنوع و منعطف هستند.

مقایسه و تطبیق

۱- مهم‌ترین نقطه اشتراک در هدف‌های برنامه درسی ایران با کشورهای انگلستان، (جدول شماره ۱)، علاقه‌مند نمودن دانش‌آموزان به مطالعه تاریخ، آشنایی با وقایع و رویدادهای تاریخ جهان و تاریخ معاصر است.

۲- آشنایی با وقایع و رویدادهای تاریخی و تجزیه و تحلیل آن‌ها، آشنایی با روش کار مورخان، توسعه دانش تاریخی و عبرت‌آموزی از تاریخ از جمله اهداف مشترک ایران با کشورهای پاکستان و هندوستان است.

۳) در کشور هندوستان تجزیه و تحلیل رویدادها و ارتباط آن‌ها با یکدیگر، بحث و گفتگو پیرامون موضوعات تاریخی و تقویت تفکر انتقادی از جمله تفاوت‌های این کشور با ایران است.

۴) درک هنجارهای رفتار و آموزش دانش‌سواد تاریخی از جمله اهداف آموزش تاریخ در کشور پاکستان است

۵) اهتمام نسبت به نگاه تاریخی به مسائل از طریق پیدا کردن مصداق‌هایی از تاریخ در دوران معاصر در اهداف آموزش تاریخ انگلستان از جمله تفاوت‌ها با ایران می‌باشد.

۶) در ایران اهداف کلی هستند و بیشتر از واژه آشنایی استفاده شده است و در این صورت تنها با آزمون‌های کمی می‌توان این اهداف را ارزشیابی نمود.

پاسخ به سؤال دوم-محتوای مشترک و متفاوت برنامه درسی آموزش تاریخ ایران و برنامه‌های درسی آموزش تاریخ در کشورهای مورد مطالعه کدام است؟

جدول شماره ۲ - محتوای برنامه‌ی درسی در کشورهای مورد مطالعه (توصیف)

کشور	محتوای برنامه‌ی درسی
ایران	<p>ضرورت و اهمیت تاریخ. تحول دولت‌ها و حکومت‌ها، تاریخ اقتصادی، تاریخ ادیان، مذاهب و فرقه‌ها، انقلاب‌ها، نهضت‌ها و حرکت‌های سیاسی - اجتماعی، تاریخ علم و آموزش، تاریخ تحولات نظامی، تاریخ تحولات و جنگ‌ها، شخصیت‌های مشهور تاریخ، تاریخ معماری و هنر، جایگاه ایران در تاریخ جهان، جغرافیای تاریخی، تجزیه و تحلیل، تحقیق و پژوهش، استدلال درباره هویت ملی و دینی، ارزیابی، مشارکت، مصاحبه، محتوای تاریخ شناسی سال چهارم متوسطه، انسان، تاریخ و مورخ، زمان محور تاریخ، جغرافیا بستر تحولات تاریخی، دنیای پر رمز و راز افسانه‌ها و حماسه‌ها، آثار باستانی و تاریخی، م مرزتاریک و روشن تاریخ، س سکهها آ آینه گذشته‌ها، ه هنرو تاریخ، ت تاریخ و ادبیات، اسناد تاریخی، ن نسینامه‌ها و تاریخ خاندانی، س سفرنامهها س سیرآفاق، ز زندگینامه‌ها و خاطرات، س سیرانفس، ن نشریات و تاریخ‌نویسی، م مورخانو تاریخ ایران، مورخان و تاریخ جهان</p>
انگلستان	<p>برنامه درسی تاریخ شامل سه بخش اساسی است: بخش اول: علل و ریشه‌های جنگ سرد در سال ۱۹۴۵-۱۹۵۵. بررسی ۱۰ سال جنگ، بخش دوم: مطالعه‌ی عمیق قرن بیستم. بررسی تفاوت‌های اشکال دولت در روسیه، حقوق و امتیازات مدنی در امریکا، جنگ ویتنام، بخش سوم: پژوهش تاریخی، در یک جنبه از تاریخ انگلستان. (www.broughtonhall.com-elective national curriculum kay stag 4- history -2014)</p>
پاکستان	<p>تاریخ اسلام: عربستان پیش از اسلام، گسترش اسلام در مکه، گسترش اسلام در مدینه، راه و روش پیامبر، خلافت راشدین، حجه الوداع و اهمیت خطبه آن، منشور حقوق بشر، صراط نبی: الف - محمد رسول الله به عنوان پیامبر - محمد رسول الله به عنوان یک انسان کامل (ج) به عنوان یکی از بنیانگذاران (د) به عنوان یک مدیر، واعظ و مربی، شاعر، فقیه و قاضی ه (ه) به عنوان یک نظامی و به عنوان یک سیاستمدار. عربستان پیش از اسلام از زندگی رسول الله، گگ گسترش اسلام در مکه پ پیمانعهبه اهمیتتعالیم رسول در گگ گسترش اسلام در مدینه ف فتحمکه. تاریخ جهان: ظهور ناسیونالیسم با اشاره خاص به کشورهای بالکان نقش و تمایل کشورهای اروپایی تا سال ۱۹۱۳ ظ ظهور ناسیونالیسم ترکی، ت تحقیقفرآیند فروپاشی امپراتوری عثمانی، استالینک کمونیسم جنگ جهانی دوم معاهده‌ی ورسای م معاهدات تشکیلش شکست جنگ برای استقلال ۱-نقش امپریالیسم انگلیسی و تأثیر آن، اتحاد ایتالیا، اتحاد آلمان، پ پایان حکومت سلیمانان در هند ا استعمار عللا اثرات تاریخ پاکستان: تحولات قانون اساسی در پاکستان تا سال ۱۹۶۲، تحولات اجتماعی و سیاسی در چشم انداز تاریخی سالهای ۱۹۶۹-۱۹۶۲، تشریح اتفاقات سالهای ۱-۱۹۶۹، سیاست‌های خارجی پاکستان. Ministry of education -government of Pakistan ۲۰۱۴</p>

هندوستان	<p>۵ تا از ۸ موضوع زیر مطالعه می‌شود و موضوع از واحدهای یک و دو و یک موضوع از واحد سوم انتخاب می‌شود. بخش رخدادهای و فرایندها: (۱) انقلاب فرانسه (۲) انقلاب روسیه (۳) ظهور نازیسم بخش اقتصاد و معاش: (۴) زندگی روستایی در جهان معاصر (۵) جامعه جنگلی و استعمار (۶) کشاورزان و پیشه‌وران. بخش هویت و فرهنگ: (۷) ورزش و سیاست (۸) پوشاک و فرهنگ. هر دو موضوع از دو بخش اول و یکی از موضوعات از بخش سوم می‌تواند مطالعه شود. بخش رخدادهای و فرایندها: (۱) ناسیونالیسم در اروپا (۲) جنبش ناسیونالیسم در هند و چین (۳) ناسیونالیسم در هند: جنبش مخالفت نظامی. اقتصاد و معاش (۴) صنعتی شدن (۱۹۵۰ دهه‌های - ۱۸۵۰) شهری شدن و زندگی شهری (۶) تجارت و جهانی شدن. فرهنگ و هویت (۶) فرهنگ نشر و ناسیونالیسم (۷) تاریخ ناول (یک نوع داستان). national curriculum Syllabus of secondary and higher secondary classes (۲۰۰۹)</p>
----------	--

همجواری

هماهنگی با اهداف آموزش تاریخ در هر کشور محتوا تهیه و تنظیم شده است. محتوای برنامه‌ی درسی آموزش تاریخ شامل تاریخ ایران و جهان ۱ و ۲ و تاریخ شناسی سال چهارم متوسطه دوم می‌باشد که هر کدام دارای یک سند برنامه درسی جداگانه هستند. تاریخ ایران و جهان با رویکرد توصیفی و نتیجه مدار ارائه می‌شود. رویکرد حاکم بر برنامه درسی تاریخ سال چهارم، رویکرد "دیسپلینی" است.

برنامه درسی تاریخ در انگلستان شامل سه بخش است، در دو بخش اول رویدادها و وقایع تاریخی انگلستان و برخی از کشورها به صورت توصیفی به فراگیران ارائه می‌شود. در بخش سوم دانش آموزان به پژوهش در تاریخ می‌پردازند و همچنین اصول صحیح و معتبر پژوهش‌های تاریخی نیز آموزش داده می‌شود.

آموزش تاریخ در دوره متوسطه کشور پاکستان، شامل تاریخ اسلام، تاریخ پاکستان و تاریخ معاصر است. رویکرد حاکم بر محتوا توصیفی و نتیجه مدار بوده که وقایع تاریخ اسلام، تاریخ پاکستان و تاریخ معاصر را برای فراگیران تشریح می‌کند.

محتوای برنامه درسی آموزش تاریخ در هند با رویکرد توصیفی و نتیجه مدار شامل سه بخش اصلی هویت و فرهنگ، رخدادهای و فرایندها و اقتصاد و معاش است. علاوه بر موارد بالا تاریخ هند در سال دوازدهم به صورت گسترده مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در متن محتوا بعد از پایان هر بخش یک قسمت به عنوان بحث پیرامون موضوع مطرح شده وجود دارد.

مقایسه و تطبیق

- ۱) آموزش تاریخ هر کشور و تاریخ جهان از جمله نقاط اشتراک (جدول ۲) محتوای برنامه‌های درسی ایران و کشورهای دیگر است؛ اما نوع آموزش اندکی متفاوت است.
  - ۲) در پاکستان علاوه بر آموزش تاریخ پاکستان و تاریخ معاصر، تاریخ اسلام و تاریخ مسلمانان هند نیز آموزش داده می‌شود.
  - ۳) مهم‌ترین شباهت محتوایی برنامه‌های درسی ایران و هند آموزش تمدن‌های کهن دنیاست. این دو کشور خود نیز دارای تمدن غنی می‌باشند.
  - ۴- ایران، پاکستان و هندوستان در مطالعه شخصیت‌های تاریخی اشتراک دارند.
  - ۵- محتوای آموزش تاریخ در ایران، هندوستان و پاکستان به صورت دیسپلینی و به صورت گسترده ارائه شده است.
  - ۶) در انگلستان محتوا گستره نیست و بیشتر تأکید بر آموزش شیوهای پژوهش در تاریخ اختصاص یافته است.
  - ۷) در هندوستان در پایان قسمت‌های مختلف محتوا یک جمله یا سؤال جهت بحث و گفتگو و تقویت تفکر نقاد پیرامون موضوع تاریخی دیده می‌شود.
- پاسخ به سؤال سوم- روش‌های تدریس مشترک و متفاوت برنامه درسی آموزش تاریخ ایران و برنامه درسی آموزش تاریخ در کشورهای مورد مطالعه کدام است؟

جدول شماره ۳- روش‌های تدریس آموزش تاریخ در کشورهای مورد مطالعه (توصیف)

کشور	روش‌های تدریس
ایران	۱- روش توضیحی (سخنرانی): ۲- روش پرسش و پاسخ ۳- نمایش فیلم ۴- روش اجرای نمایش ۵- روش بازدید علمی ۶- روش گفتگو. (سند برنامه درسی آموزش تاریخ، ۱۳۹۱)
انگلستان	مهم‌ترین روش آموزشی، استفاده از ICT در آموزش تاریخ است. به نظری می‌رسد این شیوه، به دلایل زیر برای دانش‌آموزان مفید است: ۱. امکان دسترسی و تفسیر اطلاعات؛ ۲. آشنایی با طرح‌های شناخته‌شده؛ ۳. دسترسی به مدل‌ها، پیشگویی و فرضیات دیگران؛ ۴. قابلیت آزمایش و دقت؛ ۵. بررسی و اصلاح کارهایشان برای بهبود کیفیت؛ ۶. گفت‌وگو و تبادل نظر با دیگران و ارائه اطلاعات؛ ۷. ارزیابی کارها؛ ۸. ارتقای سطح آموزش؛ ۹. خلاقیت و ریسک‌پذیری؛ ۱۰. تضمین موفقیت و استقلال. در نهایت این که ICT به دانش‌آموزان در یادگیری سریع تاریخ کمک می‌کند. همچنین، در موارد زیر هم می‌تواند برای دانش‌آموزان مفید باشد: ۱. دسترسی به منابع تاریخی و امکان نقد و بررسی آن‌ها؛ ۲. اطلاعات طبقه‌بندی شده تاریخی و امکان سازماندهی و تبادل اندیشه‌های مؤثر با دیگران؛ ۳. دقت نظر در ویژگی‌های منابع تاریخی؛ ۴. استفاده از منابع اینترنتی و چندرسانه‌ای برای دسترسی به منابع تاریخی؛ ۵. استفاده از پست الکترونیکی برای تبادل نظر و اندیشه با دیگران در مدرسه‌های کشورهای دیگر. محققان این مرکز در خصوص الزامات و نیازهای قانونی ICT معتقدند، دانش‌آموزان باید فرصت کافی برای کار و پاسخ‌دهی به این روش آموزشی را داشته باشند. این الزامات در آموزش تاریخ عبارت‌اند از: ۱. هیچ محدودیتی برای استفاده از ICT در راه یادگیری وجود ندارد. ۲. دانش‌آموز باید بتواند، منابع، اسناد، تصویرها، سی‌دی‌ها و بانک‌های اطلاعاتی و موزه‌های تاریخی را در اینترنت بیابد. ۳. او باید بتواند، از منابع، اسناد، تصویرها، سی‌دی‌ها و موزه‌های تاریخی به‌طور بهینه استفاده کند. ۴. ایجاد ارتباط بین انبوهی از منابع و اسناد و درک صحیح از آن‌ها ضرورت دارد نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای مورد نیاز در این شیوه برای آموزش تاریخ نیز شامل موارد زیر است: ۱. یک دستگاه رایانه با امکانات سی‌دی درایو و دسترسی به اینترنت. ۲. نرم‌افزار Word که دارای فهرست لغات و توانایی تلفظ کلمات باشد. ۳. نرم‌افزار نشر رومیزی. ۴. بسته‌ی نرم‌افزاری ارائه‌ی مطلب (مانند پاورپوینت). ۵. نرم‌افزار پردازش اطلاعات و اعداد (مانند SPSS). همچنین، داشتن یک دوربین دیجیتالی، میکروفن و لوازم چندرسانه‌ای مفید است. در کنار این موارد، داشتن فهرست وب سایت‌های تاریخی، موزه‌ها و منابع مطالعاتی تاریخ هم بسیار سودمند خواهد بود. (میرهادی حسینی، ۱۳۸۵)
پاکستان	رویکرد تحقیقاتی. رویکرد فعالیت‌گرا. رویکرد دانش‌آموز محوری. رویکرد پرسش و پاسخ. بحث‌های گروهی. ایفای نقش. سخنرانی / بحث. Ministry of education – government of Pakistan (2014)

<p>معلم می‌تواند روش گفتن داستان و روش سخنرانی را آزمایش کند. به‌منظور گسترش رفتار و مهارت‌ها، تعدادی از روش‌ها از قبیل روش پروژه، حل مساله، روش مباحثه‌ای، منبع محور، تکلیف محور، از برکردن گروهی سودمند می‌باشد. از مهم‌ترین روش‌های تدریس آموزش تاریخ می‌توان به روش‌های زیر اشاره کرد: روش کتاب درسی، روش داستان‌گویی، روش زندگی‌نامه، روش سخنرانی، روش گفتگو یا روش پرسش و پاسخ، روش دیکته گرفتن از یادداشت‌ها، روش تکلیف محور، روش بحث محور (مباحثه‌ای)، روش منبع-محور یا روش سنتی مراجعه به منابع، تدریس گروهی، روش پروژه، حل مساله.</p> <p>teaching of history Kochhar.s.k(2009).</p>	هندوستان
---	----------

همجواری

روش‌های تدریس در ایران شامل روش توضیحی (سخنرانی)، روش پرسش و پاسخ، نمایش فیلم، روش اجرای نمایش و روش گفتگو است. با توجه به وجود امکانات در مدارس در تدریس تاریخ روش سخنرانی و پرسش و پاسخ کاربرد زیادی دارد.

آموزش تاریخ در انگلستان مبتنی بر استفاده از ICT است. در این روش دانش‌آموزان با استفاده از تکنولوژی و ابزارهای آن در ابتدا اطلاعات و منابع تاریخی را جستجو کرده و پژوهش در منابع و اسناد و بانک‌های اطلاعاتی را تمرین می‌کنند. با دقت نظر در ویژگی‌های منابع تاریخی از بین انواع منابع و اسناد موجود در اینترنت، منابع و اسناد تاریخی را از منابع و اسناد غیر تاریخی بازشناسی می‌کنند سپس به منابع و اسناد تاریخی مراجعه کرده و با بررسی آن‌ها به نقد، بحث و گفتگو در مورد اطلاعات تاریخی می‌پردازند. در هندوستان روش تدریس، بر رفتار و مهارت تأکید دارد. روش‌های فرایندی دانش‌آموزان را به تفکر و انجام مهارت‌های فرایندی تشویق می‌کند؛ مانند روش‌های پژوهشی، ایفای نقش، مراجعه به منابع تاریخی، مباحثه‌ای. روش پروژه، حل مسئله، تدریس گروهی. در کشور پاکستان رویکردهای حکم بر روش‌های تدریس مطرح شده است و به جزئیات روش‌های پرداخته نشده است.

مقایسه و تطبیق

۱- روش‌های آموزشی (جدول شماره ۳) در همه برنامه‌های درسی مورد مطالعه نشان می‌دهد جهت‌گیری روش‌ها به سمت دانش‌آموزمحوری است. این روش‌ها از کشوری به کشور دیگر متفاوت است.

۲- از روش‌های تدریس مشابه در کشورهای ایران، پاکستان، هندوستان می‌توان به روش‌های سخنرانی، ایفای نقش، پرسش و پاسخ و بحث‌های گروهی اشاره کرد.
۲- روش محوری در برنامه درسی آموزش تاریخ در انگلستان پژوهش است که با استفاده از راهبرد ICT به پیش می‌رود.

۳- در هندوستان علاوه بر استفاده از روش‌های یادشده روش استفاده از پروژه، مراجعه به منابع تاریخی یا روش منبع محور، روش زندگی‌نامه، روش تکلیف محور از جمله روش‌های تدریس می‌باشد که درصدد کسب مهارت توسط یادگیرنده می‌باشد.

۴- روش‌های تدریس در ایران اغلب به حفظ محوری و کمیت محوری روی آورده‌اند. درحالی‌که روش تدریس در انگلستان و هندوستان کیفیت محور است.

پاسخ به سؤال چهارم- شیوه‌ها و ابزارهای مشترک و متفاوت ارزشیابی پیشرفت تحصیلی برنامه درسی آموزش تاریخ در ایران و کشورهای مورد مطالعه کدام است؟

جدول شماره ۴- شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در کشورهای مورد مطالعه (توصیف)

کشور	شیوه ارزشیابی
ایران	ارزشیابی تشخیصی، ارزشیابی تکوینی: این ارزشیابی به دو صورت انجام می‌شود. الف- سنجش آموخته‌های دانش‌آموزان با طرح پرسش‌هایی از سوی معلم و پاسخ به آن‌ها از سوی دانش‌آموزان ب- ارزشیابی پر مبنای میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های مربوط به درس. این فعالیت‌ها که در متن کتاب تعیین شده‌اند، بخشی در ضمن تدریس و بعضی (که در پایان درس‌ها با عنوان اندیشه و جستجو آورده شده‌اند) در خارج از کلاس توسط دانش‌آموزان انجام می‌شوند و به‌ویژه برای سنجش مهارت‌ها ملاک مناسبی هستند. در هر حال معلم می‌تواند بر اساس میزان عملکرد دانش‌آموزان در این گونه موارد اقدام به ارزشیابی آن‌ها نماید. سهم نمره پیشنهادی برای ارزشیابی تکوینی ۷ الی ۸ نمره از ۲۰ نمره می‌باشد. ارزشیابی پایانی: آزمون کتبی، عملکرد دانش‌آموز، چک‌لیست. (سند برنامه درسی آموزش تاریخ، ۱۳۹۱)

<p>انگلستان در تمام مقاطع تحصیلی نظام سنجش متمرکز و ملی دارد. دولت به‌طور گسترده در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، اجرای امتحان‌های سراسری و هم‌تراز کردن تلاش می‌کند. از ابتکارات نظام سنجش انگلستان، طراحی سطوح رشد تحصیلی است. علاوه بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، هر فراگیر برحسب نوعی ارزشیابی ملاک محور سطح‌بندی می‌شود که به امتحان و ریز نمره‌های معمولی وابسته نیست. این سیستم ۹ سطح رشد دارد. هر یک از سطوح با چند "عبارت توصیف کننده" تعریف و تعیین می‌شود؛ که میزان توانایی و مهارت‌های آن سطح را تعیین می‌کند و به معلم امکان می‌دهد تا سطح رشد فراگیر را برآورد کند. عبارت‌های توصیف کننده به مرور برای سالهای مختلف برای هر یک از درس‌ها تدوین یافته و مانند چارچوب‌های استاندارد ارزشیابی بوده و مانند حکم مطمئن برای قضاوت درباره تعیین قضاوت درباره سطح رشد فراگیران است. سطوح رشد طی مراتبی از ساده به دشوار، از عینی به انتزاعی، از مهارت‌های اندیشیدن سطح پایین به بالا، از دید جزئی به کلی توسعه می‌یابند. معلم با توجه به تعاریف استاندارد و سطوح رشد و اجرای انواع آزمون‌های مستمر به شناخت کافی از فراگیر رسیده و سطح رشد او را برآورد می‌کند. او ممکن است با توجه به سن دانش‌آموزان یک کلاس آن‌ها را در چندین سطح رشد قرار دهد. معیار سنجش فراگیران در مقاطع ابتدایی و متوسطه علاوه بر آزمون‌های برگزار شده در هر مرحله کلیدی در سطح ملی، دامنه فعالیت‌های کلاسی و تحقیقاتی آنان است. ارزشیابی مستمر پیشرفت تحصیلی شاگردان و آزمون‌های داخلی توسط معلمان طراحی و اجرا می‌شود. (هرندی، ۱۳۸۸)</p>	<p>انگلستان</p>
<p>۱- توجه کافی داشته باشید سؤالات بسته به نوع هدف در سطح دانش، فهم، کاربرد، تجزیه و تحلیل ساخته شوند. ۲- باید حداقل دو آزمون دوره‌ای / ماهانه علاوه بر آزمون‌های کلاسی معمولی در نظر گرفته شود. از معلمان انتظار می‌رود به‌منظور توسعه و کاربرد استراتژی‌های ارزشیابی که در طراحی رویکرد پویا و متنوع دارند، وقتی به‌صورت ترکیبی مورد استفاده قرار می‌گیرند باید به‌درستی هر جنبه از یادگیری دانش‌آموزان را ارزشیابی کنند.</p> <p>۳- علاوه بر این در بررسی نهایی، دو امتحان داخلی در طول سال تحصیلی برای هر کلاس ترتیب داده شود. ۴- امتحانات کلاس بهترین و مطمئن‌ترین ارزشیابی را از تسلط دانش‌آموزان به اطلاعات و اهداف خاص ارائه می‌کنند. (Ministry of education – government of Pakistan, 2014)</p>	<p>پاکستان</p>
<p>برای ارزشیابی دانش حقایق و... در تاریخ موارد زیر بکار می‌رود: teaching of history, (۲۰۰۹)) Kochhar.s.k (۱) آزمون‌های شفاهی (۲) آزمون‌های تشریحی (۳) آزمون‌های کوتاه پاسخ (۴) آزمون‌های عینی</p>	<p>هندوستان</p>

همجواری

ارزشیابی در ایران شامل ارزشیابی تشخیصی، تکوینی و پایانی است. ارزشیابی پایانی به‌صورت متمرکز و سراسری در پایان سال تحصیلی انجام می‌گیرد. ابزارهای ارزشیابی شامل (۱) آزمون‌های: کتبی، شفاهی، کوتاه پاسخ، چهارگزینه‌ای، جور کردنی (۲) عملکرد

دانش آموز شامل ارائه گزارش به صورت کتبی یا شفاهی، مشارکت در اجرای نمایش، تهیه روزنامه دیواری با موضوعات تاریخی، انجام پژوهش درباره یک موضوع تاریخی می باشد. ارزشیابی معلم محور و عمدتاً به صورت کمی انجام می گیرد. در پاکستان ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به صورت تکوینی و پایانی و توسط معلم صورت می گیرد و ابزارهای آن شامل آزمون دوره‌ای و ماهانه معلم ساخته است. علاوه بر این در بررسی نهایی، دو امتحان داخلی در طول سال تحصیلی برای هر کلاس ترتیب داده می شود. هندوستان وضعیتی مشابه ایران و پاکستان دارد.

انگلستان در تمام مقاطع تحصیلی نظام سنجش متمرکز و ملی دارد. ارزشیابی به صورت کمی و کیفی صورت می پذیرد. ابزار ارزشیابی کمی آزمون‌های معلم ساخته است که به صورت مستمر و پایانی توسط معلم طراحی و اجرا می شود. در ارزشیابی به صورت کیفی یا توصیفی هر فراگیر برحسب نوعی ارزشیابی ملاک محور سطح بندی می شود که به امتحان و ریزنمرات معمولی وابسته نیست. هر یک از سطوح میزان توانایی و مهارت آن سطح را تعیین می کند و به معلم امکان می دهد سطح رشد فراگیر را برآورد کند. در این صورت معلم از یک ارزشیابی ملاک مرجع همراه با ارزشیابی هنجاری (آزمون‌های سراسری) استفاده می کند. علاوه بر این‌ها دامنه‌ی فعالیت‌های کلاسی و پژوهشی فراگیران نیز مورد توجه قرار می گیرد.

مقایسه و تطبیق

- ۱- در همه برنامه‌های درسی مورد مطالعه (جدول ۴) استفاده از آزمون‌های پیشرفت تحصیلی از جمله ابزارهای مشترک در ارزشیابی آموزش تاریخ است.
- ۲- ارزشیابی در ایران ارزشیابی معلم محور و عمدتاً به صورت کمی انجام می گیرد و تحت تأثیر آزمون سراسری دانشگاه‌ها حافظه مدار و جزئی نگر است.
- ۳- در انگلستان ارزشیابی به صورت کمی و کیفی صورت می پذیرد. ابزار ارزشیابی کمی آزمون‌های معلم ساخته است که به صورت مستمر و پایانی توسط معلم طراحی و اجرا

می‌شود. در ارزشیابی به صورت کیفی یا توصیفی هر فراگیر برحسب نوعی ارزشیابی ملاک محور سطح بندی می‌شود که به امتحان و ریزنمرات معمولی وابسته نیست. هر یک از سطوح میزان توانایی و مهارت آن سطح را تعیین می‌کند و به معلم امکان می‌دهد سطح رشد فراگیر را برآورد کند. در این صورت معلم از یک ارزشیابی ملاک مرجع همراه با ارزشیابی هنجاری (آزمونه‌ای سراسری) استفاده می‌کند. علاوه بر این دامنه فعالیت‌های کلاسی و پژوهشی فراگیران نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر بر اساس رویکرد تطبیقی و بر مبنای مقایسه و تطبیق اسناد، عناصر برنامه درسی را در ایران با سه کشور منتخب مورد بررسی قرار داده است. مقایسه و تطبیق ایران و کشورهای منتخب نشان می‌دهد اهداف برنامه درسی تاریخ در ایران به صورت کامل در سه حیطه دانشی، نگرشی و مهارتی تنظیم شده‌اند. با توجه به مقایسه اهداف کشورهای مورد مطالعه با کشور ایران توجه به تقویت تفکر نقاد و کسب سواد تاریخی از سوی فراگیران از جمله اهداف مهم در این زمینه محسوب می‌شود. نتایج پژوهش علی پور، نراقی و نادری (۱۳۹۲) بیانگر آن است که مقولاتی مانند سیاست‌ها و رسالت‌های نظام آموزشی و شرایط اجتماعی و فرهنگی و شرایط موجود در زمینه تربیت معلم، محتوا و اهداف روش تدریس از موانع تفکر انتقادی است و نتایج پژوهش کمی در تأیید نتایج پژوهش کیفی حاکی از آن است که کم توجهی به پرورش مهارت‌های تجزیه و تحلیل، ترکیب، ارزشیابی و قضاوت از موانع عمده در مسیر پرورش تفکر انتقادی به شمار می‌رود.

سند برنامه درسی ملی ایران، با رویکرد مبتنی بر مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و تفکر انتقادی شکل گرفته است. با توجه به متون اسامی و تأکید دین مبین اسلام به تفکر انتقادی در سند برنامه درسی ملی نیز به این مهم توجه ویژه‌ای شده است و سند برنامه درسی ملی در راستای اهداف تعلیم و تربیت اسلامی در زمینه رشد و پرور تفکر انتقادی قرار دارد.

(کریمیان، فائزه، سیفی (۱۳۹۶)

از اهداف آموز تاریخ در کشور پاکستان، کسب سواد تاریخی توسط یادگیرنده می‌باشد. سواد تاریخی^۱ عبارت است از آنکه نه تنها در مورد وقایع تاریخی مطالبی فراگرفته شود بلکه همچنین از استدلال و تفسیر برای فهم تاریخ استفاده شود. در این تعریف برداشتن هدف در آموزش تاریخ و نیز توانمندسازی افراد از جهات فردی، اجتماعی، نگرشی و ذهنی و ... تأکید می‌شود. (شهسواری، ۱۳۹۰، ص ۵).

دست‌یابی به سواد تاریخی بر این دیدگاه استوار است که تاریخ یک درس نیست که فقط افراد در دوره مدرسه و دبیرستان مجبور به مطالعه آن باشند، بلکه فهم گذشته، بخشی از زندگی هر فرد در سراسر زندگی‌اش و ضرورتی برای هر شهروند آگاه و مسئول در دنیای امروز است. دانستن آنچه در گذشته رخ داده توانایی فراهم آوردن اطلاعات درباره گذشته از منابع مختلف، توانایی تجزیه و تحلیل اسناد، شواهد و مدارک، فهم زبان تاریخ و مفاهیم اصلی تاریخ و توانایی برقراری ارتباط با گذشته و امروز از عمده‌ترین ارکان سواد تاریخی‌اند. (فلاحیان، ۱۳۹۰).

مقایسه و تطبیق ایران و کشورهای منتخب در محتوا نشان می‌دهد محتوا در هر کشور با توجه به سابقه تاریخی و اهداف تدوین شده است. در کشور ایران، هند و پاکستان به دلیل داشتن اهداف گسترده، محتوا دارای حجم زیاد می‌باشد؛ اما در کشور انگلستان حجم محتوا کمتر بوده و پژوهش در محتوا مورد توجه قرار گرفته است.

مقایسه و تطبیق ایران و کشورهای منتخب در روش‌های تدریس نشان می‌دهد کشورهای پاکستان و ایران دارای روش‌های تقریباً یکسانی در آموزش تاریخ می‌باشند. آموزش به شیوه پژوهش محور (مراجعه به منابع تاریخی) در هند و استفاده از فناوری در انگلستان دیده می‌شود. استفاده از فناوری در آموزش می‌تواند در موفقیت خود یادگیری و یادگیری نگرش‌ها کمک کننده باشد. ICT به دانش‌آموزان در یادگیری سریع تاریخ کمک می‌کند. دسترسی به منابع تاریخی و امکان نقد و بررسی آن‌ها، دقت نظر در ویژگی‌ها و منابع تاریخی از فواید استفاده از رایانه و اینترنت است.

---

¹ - Historical Literacy

یکی از چالش‌های مهم کنونی آموزش و پرورش، اهتمام به حفظ محوری و غفلت از فهم محوری و نیل به کمیت گرایی به جای کیفیت گرایی می‌باشد. روی آوردن به حفظ محوری و کمیت محوری به جای فهم محوری موجب می‌شود دانش آموزان به حفظ کردن محتوای درسی روی بیاورند و روحیه تفکر و عمیق شدن در دانش و خلاقیت در میان آن‌ها کمرنگ شود. (میرزا پور قزوینی، ۱۳۹۴)

در سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران ایجاد شبکه پژوهشی فعال و فراگیر در درون ساختار نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی با استفاده از فناوری‌های نوین و در قالب شبکه ملی اطلاعات و ارتباط مورد توجه قرار گرفته است. (سند برنامه درسی ملی، ۱۳۹۵)

مقایسه و تطبیق ایران و کشورهای منتخب در روش‌های ارزشیابی نشان می‌دهد این روش‌ها جزئی‌نگر و حافظه مدار بوده و این ویژگی به‌ویژه در امتحانات ورودی دانشگاه‌ها بیش از همه نشان داده می‌شود، به نحوی که تست‌زنی و تفکر حافظه‌ای در کنکور عملاً برنامه‌های درسی، روش‌های آموزشی و امتحانات مدارس ما را تحت تأثیر قرار داده است.

جدول ۵- مقایسه نکات برجسته آموزش تاریخ در کشورهای منتخب

عناصر	نتایج پژوهش
اهداف	با توجه به نتایج پژوهش به مقوله سواد تاریخی و تفکر انتقادی در زمینه اهداف در کشور ایران توجه نشده است. تعقیب علاقه شخصی در مطالعه تاریخ و افزایش مهارت‌های مطالعاتی تاریخ از اهداف برجسته در کشور انگلستان می‌باشد.
محتوا	محتوا در همه کشورها به صورت دیسیپلینی تدوین شده است. در کشور انگلستان بخشی از محتوا به آموزش پژوهش در تاریخ و روش‌های آن و تاریخ انگلستان پرداخته شده است. کشور پاکستان، تاریخ اسلام، تاریخ پاکستان و تاریخ معاصر. در ایران تاریخ ایران و تاریخ معاصر. در هند تاریخ هند و تاریخ معاصر بخش‌های مهم محتوا را تشکیل می‌دهند.
روش‌های تدریس	روش‌های تدریس در کشور پاکستان، ایران و هند تقریباً مشابه می‌باشد. در کشور انگلستان روش پژوهش محور و در هندوستان روش منبع (مراجعه به منابع تاریخی) و روش پروژه از روش‌های فعال تدریس تاریخ در این کشورها می‌باشد.

شيوه‌های ارزشیابی	در ایران روش‌های ارزشیابی کمی بوده حیطه‌های بالای شناختی را ارزشیابی نمی‌کند. در انگلستان ارزشیابی به صورت کمی و کیفی و با حروف A,B,C,D,E مشخص می‌شود. در هندوستان و پاکستان ارزشیابی تقریباً با ایران مشابه و به صورت کمی انجام می‌شود و شامل آزمون‌های تکوینی و پایانی با ابزارهایی مانند آزمون‌های تشریحی، کوتاه پاسخ و چندگزینه‌ای می‌باشد.
-------------------	---

پیشنهادهایی برای برنامه درسی آموزش تاریخ ایران

۱- توجه به اهداف زیر در آموزش تاریخ

- ایجاد تفکر نقاد در فراگیران از طریق آموزش تاریخ
- توجه به مقوله دانش سواد تاریخی از طریق آموزش تاریخ
- اهتمام نسبت به نگاه تاریخی به مسائل از طریق پیدا کردن مصداق‌هایی از تاریخ در دوران معاصر

۲) محتوا به صورت فرایندی مهارت‌های مختلف را در دانش‌آموزان ایجاد و تقویت کند، رویدادهای تاریخی را در بستر زمان آموزش دهد، در این صورت محتوا ضمن تقویت مهارت‌های فرایندی، موجب توسعه دانش تاریخی نیز می‌گردد. در متن محتوا از فعالیت‌های از جمله پژوهش، بحث و گفتگو پیرامون موضوعات استفاده شود.

۳) استفاده از روش تدریس پژوهش محور، استفاده از اینترنت، پروژه، بازدید علمی، استفاده از فیلم و سی‌دی‌های آموزشی در آموزش تاریخ برنامه درسی را به اهداف خود نزدیک تر می‌کند. همچنین تجهیز مدارس و آموزشگاه‌ها به تکنولوژی آموزشی، فیلم‌های تاریخی، تصاویر به آموزش تاریخ کمک می‌کند.

۴) در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی از سنجش اطلاعات و حافظه مداری کمتر استفاده کرد و حیطه‌های دیگر شناختی از جمله مهارتی و بینشی نیز مورد ارزشیابی قرار گیرد. ابزار ارزشیابی تنها آزمون‌های پیشرفت تحصیلی نباشد، ب لکه می‌توان از ارزشیابی پژوهش محور، تجزیه و تحلیل منابع تاریخی در دسترس نیز استفاده کرد.

۵) تدوین سند برنامه‌ی درسی آموزش تاریخ بر اساس یافته‌های پژوهش؛ شامل، اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی همراه با تدوین استانداردهای آن.

۶) تنوع کتاب‌های درسی و چند تألیفی شدن آن‌ها به همراه توجه به مسائل تاریخی، بومی، منطقه‌ای و محلی برای ملموس‌تر کردن تاریخ می‌توان از تاریخ محلی و بومی هر منطقه شروع کرد و علاوه بر جغرافیای استان، تاریخ استان را نیز آموزش داد.

منابع

- تقوی نسب، نجمه (۱۳۹۱)، تاریخ ایران و جهان ۱، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی، چاپ سیزدهم.
- سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران
- چوبینه، مهدی. (۱۳۹۰)، بررسی تطبیقی آموزش جغرافیا در چند کشور جهان، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- خیراندیش، عبدالرسول (۱۳۷۹)، مسئولیت و منزلت معلم تاریخ، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره سوم، ص ۲-۳.
- خدادادی، مهدی، شکاری، عباس (۱۳۹۰)، کاربست اصول و معیارهای سازمان‌دهی محتوای برنامه‌ی درسی تاریخ ایران و جهان در دوره‌ی متوسطه، مجله‌ی پژوهش‌های برنامه‌ی درسی، تهران، ص ۵۷.
- جوادیان، مسعود (۱۳۹۴)، تاریخ مهم‌ترین مؤلفه هویت ملی، رشد آموزش تاریخ، دوره شانزدهم، شماره سوم، بهار، ص ۲.
- دبیرخانه‌ی راهبردی درس تاریخ، <http://www.kermanedu.ir/index.php>، دسترسی ۱۳۹۱/۱۰/۴.
- درزند، علی (۱۳۹۴)، روش‌های تقویت هویت ملی و دینی، رشد آموزش تاریخ، دوره هفدهم، زمستان، ص ۲۶-۲۸.
- راهنمای برنامه‌ی درسی تاریخ دوره‌ی پیش‌دانشگاهی (۱۳۸۳)، جوادیان و همکاران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- راهنمای برنامه‌ی درسی تاریخ دوره‌ی متوسطه (۱۳۸۰)، جوادیان و همکاران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- شهسواری، شهناز، شیوه‌ی نوین در آموزش تاریخ، مقاله همایش ملی آموزش، ۱۳۹۰، دانشگاه شهید رجایی.
- فلاحیان، ناهید (۱۳۹۰)، روش تدریس آموزش مطالعات اجتماعی، انتشارات سمت.

- میر شاه جعفری، ابراهیم؛ محمودی، سیروس (۱۳۹۰)، *مبانی و آثار تربیتی عبرت‌آموزی*، پژوهش و اندیشه، شماره هجدهم، بهار، ص ۹.
- میر عارفین، فاطمه السادات (۱۳۸۶)، *نقد و ارزشیابی*، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۶، بهار، ص ۵۴-۵۷.
- میرهادی حسینی (۱۳۸۵)، *آموزش تاریخ در اینترنت*، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۵، زمستان، ص ۵۰-۵۵.
- موفق، نازنین (۱۳۹۰)، *رویکرد سیستمی در تدوین کتاب‌های درسی تاریخ*، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره ۴۴، پاییز، ص ۱۳.
- مهدی زاده، احمد (۱۳۸۵)، *ضرورت تحول در آموزش تاریخ*، مجله رشد آموزش تاریخ، شماره ۲۵، زمستان.
- میرزا پور قزوینی، بهاره (۱۳۹۴) *تبیین مفهوم معرفت‌شناختی سکوت و ارائه دلالت‌های تربیتی آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا
- ن. آ. یروف یف (۱۳۶۰)، *تاریخ چیست؟ ترجمه محمد تقی زاده*، نشر جوان، چاپ اول، ص ۱۸۶.
- وحید علی پور، مریم؛ سیف نراقی، مریم؛ نادری عزت‌الله (۱۳۹۲). *تأملی بر موانع تفکر انتقادی در برنامه درسی آموزش متوسطه*، پژوهش در برنامه درسی، سال دهم، دوره دوم، شماره ۹
- هرندی جعفری، محمدرضا (۱۳۸۸) *بررسی تطبیقی برنامه درسی آموزش علوم در ایران و چند کشور جهان*، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه اصفهان.

منابع لاتین

- Anna, Clarc. (2008). *Acomprative study of history teaching in Australia and canada*. Canada:monash university education, april. pdf.
- Edvard, vikers. (2003). *The politics of education in hong kong: the cace of local history*. International journal of education research, 6, 587-602.
- Erkan, dinc(2006). *Acomorative investigation of theprivious and newsecondary history curriculum it eissuess of the definition of the*

- aims and objective and the selection of curriculum content, education science: theory & practice, 11,2149-2153.
- Kochhar, s. k. (2009). teaching of history. new delhi: printed and puphished by sterling publishers Pvt.Ltd, 9, 230-239.
- Ancint History Syllabus(Content un change).Available in <http://www.board of studies.nsw.edu.au/syllabus-hsc/index.htm> pdf-doc/Ancint history – stage 6- syllabus from 201 ۴.
- History syllabus from fbise.edu.pk/syllabus.php.
- Minstery of education –government of Pakistan,201 ۴ from,<http://www.moe.gov.pk/curriculum.htm>.
- Minsteryof human resource Development(Government of india).From <http://www.mhrd.gov.in/elementary/secondary.asp>.
- Minstery of education united king done of great britain,curriculum resource,frome <http://www.ed.uk.go>.
- Minstery of education Australia.<http://www.bmbwk.uk.gv.at>.
- Modern History Syllabus(Content un change).Available in <http://www.board of studies.nsw.edu.au/syllabus-hsc/index.htm/pdf-doc/modern history –stage 6- syllabus from 201 ۴>.
- Syllabus of secondary and higher secondary classes(200^۹),national curriculum from work Syllabus for secondary education (SSCII)).Available in <http://www.fbis.edu.pk/syllabus –hsc/index.htm>.Scheme of Studies, Syllabus and Model Question Paper, Higher Secondary School Certificate.
- Syllabus and Model Question Paper, Higher Secondary School CertificateExamination HISTORYyPART – II, Federal Board of Intermediate and Secondary Education, Islamabad Islamic Republic of Pakistan.
- Syllabus and Model Question Paper, Higher Secondary School CertificateExamination HISTORY OF PAKISTAN, Federal Board of Intermediate and Secondary Education, Islamabad Islamic Republic of Pakistan.
- Syllabus and Model Question Paper, Higher Secondary School CertificateExamination, HISTORY OF MODERN WORLD, Federal Board of Intermediate and Secondary Education, Islamabad Islamic Republic of Pakistan.
- cheme of Studies, Syllabus and Model Question Paper, Higher Secondary School CertificateExamination, HISTORY OF ISLAM,minstery of education, Federal Board of Intermediate and Secondary Education, Islamabad Islamic Republic of Pakistan.
- Minsteryof human resource Development(Government of india).From <http://www.mhrd.gov.in/elementary/secondary.asp>.

Ministry of education united king dome of great britain, curriculum resource, from <http://www.ed.uk.go>.

Mok, M. M. C., Cheng, Y. C., (2001). "A Theory of Self-Learning in a Human Technological development: Implication For educational Reforms", *International Journal of education Management*, Vol. 15, pp. 172-86

Null, Wesley (2011). *Curriculum, From Theory to Practice*, The paper used in this publication meets the minimum requirements of American National Standard for Information Sciences—Permanence of Paper for Printed Library Materials. ANSI/ NISO Z39.48-1992.

Olssen, Mark, Codd, John, O'Neill, Anne-Marie, (2004). *Education Policy, Globalization, Citizenship and Democracy*, London, SAGE publicati

Scholte, J. A. (2000). *Globalization: A critical introduction*, London: Palgrave.